

บทที่ 3

ประโยชน์ของเขื่อนภูมิพลด้านการเกษตรกรรม

3.1 ความสำคัญของการเกษตรกรรม¹

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยจำเป็นต้องถือการพัฒนาการเกษตรเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะการเกษตรกรรมเป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจของชาติ ประชากรประมาณร้อยละ 80 มีอาชีพทางการเกษตรกรรม

ภาคกลางของประเทศไทยมีเนื้อที่ 64.74 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 22 ของเนื้อที่ทั้งประเทศมีการทำนาเป็นอาชีพหลักคือ ประมาณร้อยละ 54 ของผลผลิตข้าวทั้งประเทศ และมีการเพาะปลูกพืชไร่ที่สำคัญ อาทิ เช่น ข้าวโพด, ถั่วต่าง ๆ, ข้าวฟ่าง, มันสำปะหลัง, อ้อย รวมอยู่ด้วย

ภาคเหนือของประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ 106.25 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 32 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ มีระบบการชลประทานที่ดี สามารถทำการเพาะปลูกได้เกือบตลอดปี พืชที่สำคัญได้แก่ ข้าวเจ้า, ข้าวเหนียว, ยาสูบ และพืชผักต่าง ๆ

ภาคใต้ของประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ 43.86 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 14 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ มีการปลูกยางพาราเป็นพืชหลักและยังมีการปลูกมะพร้าว, ข้าว, ผลไม้ และพืชอื่น ๆ

¹กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, แผนพัฒนาการเกษตรปีพ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2514 (พระนคร, โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย, 2510), หน้า 26-27.

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ 106.39 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 32 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ มีการปลูกข้าวเป็นหลัก

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510 - พ.ศ.2514) รัฐบาลได้จ่ายเงินเพื่อการพัฒนาทางการเกษตรถึง 33,400 ล้านบาท หรือประมาณ 60 % ของงบพัฒนาประเทศ (57,500 ล้านบาท) ทั้งนี้เพื่อเพิ่มผลทางการเกษตรกรรมเพราะสินค้าส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นสินค้าทางการเกษตร จากตารางที่ 3.1 จะเห็นได้ว่าปีพ.ศ. 2509 มูลค่าสินค้าออกของประเทศไทยทั้งหมด 14,099 ล้านบาท เป็นสินค้าทางการเกษตรถึง 11,782.9 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 83.57 ของสินค้าส่งออกทั้งหมด และในปีพ.ศ.2517 มูลค่าของสินค้าส่งออกทางการเกษตรถึง 33,465.9 ล้านบาทหรือร้อยละ 67 ของมูลค่าสินค้าส่งออกทั้งหมด (50,245 ล้านบาท) จะเห็นได้ว่าปีหนึ่ง ๆ ผลผลิตจากการเกษตร นำเงินเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก

อัตราส่วนของมูลค่าสินค้าออกทั้งหมดจะมีแนวโน้มต่ำลง ทั้งนี้เพราะเป็นการนำเอาผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเป็นอุตสาหกรรมทางเกษตรส่งออกนอกเพิ่มมากขึ้นเช่น ข้าวเกรียบ, น้ำมันรำ, น้ำมันข้าวโพค, น้ำตาล ผลไม้กระป๋อง เป็นต้น

ตารางที่ 3.1

มูลค่าของสินค้าเกษตรส่งออก เปรียบเทียบกับมูลค่าสินค้าส่งออกทั้งหมดของประเทศไทย

พ.ศ. 2509 - 2517

พ.ศ.	มูลค่าสินค้าส่งออกทั้งหมด (ล้านบาท)	มูลค่าสินค้าเกษตรส่งออก (ล้านบาท)	คิดเป็นร้อยละของสินค้า ส่งออกทั้งหมด
2509	14,099	11,782.9	83.57
2510	14,166	11,095.5	78.32
2511	13,679	10,591.7	77.43
2512	14,709	11,111.6	75.54
2513	14,772	10,977.7	74.31
2514	17,275	12,396.5	71.76
2515	22,491	15,897.0	70.68
2516	32,226	22,150.8	68.74
2517	49,799	33,465.9	64.70

ที่มา

กองเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวง
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3.2 การเพาะปลูก

ประเทศไทยมีดินฟ้าอากาศและพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกข้าว, พืชสวน, พืชไร่ และพืชผักต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพาะปลูกข้าว ดังนั้นการทำนาจึงเป็นอาชีพที่สำคัญของประชากรมาแต่โบราณกาลและข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศ จากตารางที่ 3.2 จะเห็นได้ว่าปีพ.ศ.2519 ประเทศไทยส่งออก 1,869.4 พันตันคิดเป็นมูลค่าถึง 8,778 ล้านบาท คิดเป็น 23.3 % ของมูลค่าสินค้าออกที่สำคัญ (37,729 ล้านบาท) และปีพ.ศ.2520 ไทยส่งออก 2,885 พันตัน คิดเป็นมูลค่า 13,327 ล้านบาทหรือเป็น 30.8 % ของมูลค่าสินค้าออกที่สำคัญ (43,165 ล้านบาท) ข้าวนี้ยังเป็นสินค้าสำคัญของประเทศ

นอกจากข้าวจะเป็นสินค้าออกที่สำคัญแล้ว ข้าวยังเป็นอาหารหลักของประชากรด้วย การทำนาเพาะปลูกข้าวของไทยนับแต่เดิมอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติเท่านั้น และทำได้เฉพาะฤดูฝน ถ้าปีใดฝนมากเกินความต้องการก็ทำให้เกิดความเสียหายแก่ต้นข้าวได้ และถ้าปีใดฝนน้อยไปข้าวก็ขาดน้ำ ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่น้อย การอาศัยน้ำฝนทำนาจึงเป็นการเสี่ยงและไม่แน่นอน และที่ท่าอยู่ก็ได้อผลผลิตเฉลี่ยเพียง 150 - 250 กิโลกรัมต่อไร่เท่านั้น

การจัดชลประทานหรือการพัฒนาในเรื่องน้ำให้แก่พื้นที่เพื่อผลิตผลทางกสิกรรมจึงเป็นจุดสำคัญอย่างยิ่งคือ เป็นการให้น้ำเพิ่มเติมจากน้ำฝนที่ตกลงมาในท้องที่ ๆ ทำการกสิกรรมนั้น ๆ ผลผลิตที่ไทยอุมมากกว่าพื้นที่ใดรับแต่น้ำฝนตามธรรมชาติเท่านั้น

รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาในเรื่องน้ำได้เป็นอย่างดี จึงได้มีการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อนำน้ำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ อาทิเช่น การเกษตรกรรม, การผลิตพลังงานไฟฟ้า เป็นต้น ในพื้นที่จะกล่าวเฉพาะการพัฒนาเขื่อนน้ำเจ้าพระยาเพราะเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการเขื่อนภูมิพลคือ เขื่อนน้ำบึง, วัง, ยม และเขื่อนน่าน เป็นต้นทุนน้ำสำหรับจัดสรรให้กับการเพาะปลูกและเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะโครงการเขื่อนน้ำเจ้าพระยาใหญ่ เพราะเป็นโครงการที่สำคัญที่สุดโครงการหนึ่งของประเทศไทย โครงการนี้มีเนื้อที่ชลประทานมากกว่า 7 ล้านไร่ โครงการนี้คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 50 % ของเนื้อที่

ชลประทานทั้งหมด (14 ล้านไร่) โครงการเจ้าพระยาใหญ่นี้ครอบคลุมเขตจังหวัดต่าง ๆ ในทุ่งราบภาคกลางถึง 15 จังหวัด ซึ่งได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์, ชัยนาท, สุพรรณบุรี, อ่างทอง, สิงห์บุรี, อโยธยา, ลพบุรี, สระบุรี, ปทุมธานี, ฉะเชิงเทรา, สมุทรปราการ, สมุทรสาคร, นครปฐม นนทบุรี และจังหวัดกรุงเทพมหานคร นับว่าเป็นโครงการที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ตารางที่ 3.2

ปริมาณและมูลค่าสินค้าออกที่สำคัญปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2520

	พ.ศ. 2519		พ.ศ. 2520	
	ปริมาณ (พันตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (พันตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
1. ข้าว	1,869.4	8,778	2,885	13,327
2. ผลิตภัณฑ์มันสัมปะหลัง	3,720.3	7,526	3,837.3	7,550
3. น้ำตาล	1,121.0	6,826	1,653.0	7,318
4. ยางพารา	378.2	5,404	401.3	6,223
5. กัญชง	20.0	2,973	21.4	4,542
6. ข้าวโพด 1	2,388.1	5,598	1,527.1	3,272
7. สับปะรดกระป๋อง 2	63.7	624	92.0	933
8. รวมมูลค่าส่งออก		37,729		43,165

1 เฉพาะข้าวโพดเมล็ด

2 รวมน้ำสับปะรด

ที่มา น.ส.พ. เคลิ้ม ประจําวันพฤหัสบดีที่ 16 ก.พ. 2521

(พิมพ์ที่บริษัทอิทธิชัย จำกัด), หน้า 3

3.3 ลำดับขั้นการพัฒนาคุณภาพน้ำเจ้าพระยา

คุณภาพน้ำเจ้าพระยามีลำดับขั้นตอน การพัฒนาตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบันแบ่งได้ย่อ ๆ ดังนี้²

ก. ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2445 - 2452)

- สร้างประตูละบายและประตูน้ำที่ปลายคลองภาษีเจริญ, คลองคำเนินสะดวก, คลองแสนแสบ, คลองท่าไช, คลองพระโขนง, คลองสำโรง, และคลองคาน เพื่อรักษาระดับน้ำในทุ่งไว้ เป็นการช่วยการทำนาในฤดูฝนตอนปลายฤดู (มีเนื้อที่ประมาณ 300,000 ไร่)

ข. ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2453 - 2474)

- สร้างโครงการชลประทานรังสิตใต้ ไคก่อสร้างเขื่อนพระรามหกในแม่น้ำป่าสัก แล้วขุดคลองรพีพัฒน์ ชักน้ำเลี้ยงนาบริเวณจังหวัดสระบุรี, จังหวัดอยุธยา และเขาท่งท่าบรังสิต มีเนื้อที่ประมาณ 880,000 ไร่
- สร้างโครงการย่อยเช่น โครงการโพธิ์พระยาที่แม่น้ำสุพรรณและโครงการเชียงราก-คลองคาน

ค. ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2475 - 2485)

- สร้างโครงการชลประทานนครนายกโครงการชลประทานสามชุก และโครงการชลประทานมะขามเฒ่า

ง. ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2486 - 2489)

- เป็นระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 การพัฒนาคุณภาพน้ำเจ้าพระยาได้หยุดชะงักลงชั่วคราว

จ. ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2490 - 2500)

- หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดสภาพขาดแคลนข้าวทั่วโลก รัฐบาลจึงได้

² กองอุทกวิทยา, กรมชลประทาน, เรื่องการปฏิบัติประสานงานระหว่างเขื่อนภูมิพลเขื่อนสิริกิติ์และเขื่อนเจ้าพระยา (ตุลาคม 2515), หน้า 1. (อัครสำเนา).

สนับสนุนโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ในปีพ.ศ.2495 จึงได้ลงมือสร้างเขื่อนทดน้ำเจ้าพระยาของลำนน้ำเจ้าพระยาขึ้นที่จังหวัดชัยนาทเพื่อใช้ในการจัดสรรน้ำชลประทานให้แก่พื้นที่ซึ่งทำการปลูกข้าวในพื้นที่ชลประทานทั้งหมดประมาณ 7 ล้านไร่ การก่อสร้างตัวเขื่อน, คลองส่งน้ำบางคลองเสร็จและเริ่มใช้งานในปีพ.ศ.2500 การสร้างระบบส่งน้ำโคขยาย และดำเนินการมาตลอด คาดว่าระบบส่งน้ำนี้จะเสร็จสมบูรณ์ ในปลายปีพ.ศ.2520

ด. ระยะที่ 6 (พ.ศ.2501 - 2520)

- ในระยะนี้ประเทศไทยมีภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว มีความต้องการทางไฟฟ้าและพืชอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ภัยเหตุที่รัฐบาลจึงได้ก่อสร้างโครงการเขื่อนภูมิพลขึ้นขวางลำนน้ำปิงใช้งานได้ในปีพ.ศ.2507 และต่อมาได้สร้างโครงการเขื่อนสิริกิติ์ขึ้นขวางลำนน้ำน่านเสร็จใช้งานได้ในปีพ.ศ.2517

หมายเหตุ โครงการเขื่อนภูมิพลเริ่มดำเนินการ ก่อสร้างปี พ.ศ. 2501-
แล้วเสร็จใช้งานในปี พ.ศ. 2507

ตารางที่ 3.3

แสดงโครงการต่าง ๆ ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและเนือที่ชลประทานในปัจจุบัน

ชื่อโครงการ	จังหวัด	เก็บน้ำ (ลานมร)	เนื้อที่ชลประ- ทาน(ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่ชลประ- ทานที่สร้าง เสร็จแล้ว(ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
<u>โครงการเจ้า พระยาใหญ่ เขื่อนเจ้าพระ- ยา เขื่อนเจ้าพระยา ฝั่งตะวันตกแม่น้ำ สุพรรณ</u>	ชัยนาท	I	-	พ.ศ.2495	พ.ศ.2500	-
1. พลเทพ	ชัยนาท	ID	95,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2506	95,000
2. ทาโบสถ์	ชัยนาท- สุพรรณบุรี	ID	161,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2506	161,000
3. สามชุก	สุพรรณบุรี อ่างทอง	ID	305,000	พ.ศ.2478	พ.ศ.2498	305,000
4. คอนเจคีย์	สุพรรณบุรี	ID	133,000	พ.ศ.2504	พ.ศ.2507	133,000
5. โพธิ์พระยา	สุพรรณบุรี	ID	370,000	พ.ศ.2464	พ.ศ.2486	370,000
<u>รวมแม่น้ำสุพรรณ</u>			1,064,000			1,064,000
<u>แม่น้ำน้อย</u>						
1. บรมธาตุ	ชัยนาท สุพรรณบุรี สิงหนบุรี	ID	365,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2506	365,000

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ชื่อโครงการ	จังหวัด	เก็บน้ำ (ล้าน ม ³)	เนื้อที่ชลประ- ทาน (ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่ชลประ- ทานที่สร้าง เสร็จแล้ว(ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
2. ชัยสุทร	สิงห์บุรี, สุพรรณบุรี, อ่างทอง, อยุธยา, ชัยนาท	ID	475,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2506	475,000
3. ขางมณี	อ่างทอง, สิงห์บุรี, อยุธยา	ID	210,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2506	210,000
4. ดักไถ	อยุธยา, อ่างทอง, สุพรรณบุรี	ID	185,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2496	185,000
<u>รวมแม่น้ำน้อย</u>			<u>1,235,000</u>			<u>1,235,000</u>
<u>ทุ่งบางบาล</u>						
บางบาล	อยุธยา, อ่างทอง	PD	145,000	พ.ศ.2513	พ.ศ.2523	10,000
<u>รวมทุ่งบางบาล</u>			<u>145,000</u>			<u>10,000</u>
<u>ทุ่งตั้งตะวันตก</u>						
1. เจ้าจ๊ก- บางยี่หน	อยุธยา, สุพรรณบุรี	ICD	406,000	พ.ศ.2482	พ.ศ.2493	406,000

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ชื่อโครงการ	จังหวัด	เก็บน้ำ (ล้าน ม ³)	เนื้อที่ชลประทาน (ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้ว(ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
2. พระยาบรมกลี้อ	นนทบุรี, อยุธยา, สุพรรณบุรี, นครปฐม, ปทุมธานี	ICD	438,000	พ.ศ.2482	พ.ศ.2493	438,000
3. พระพิมล	นครปฐม, นนทบุรี,	ICD	266,000	พ.ศ.2482	พ.ศ.2493	266,000
4. ภาษีเจริญ	กรุงเทพฯ มหานคร, นครปฐม, สมุทรสาคร	ICD	200,000	พ.ศ.2445	พ.ศ.2450	200,000
<u>รวมทั้งสิ้น</u>			<u>1,310,000</u>			<u>1,310,000</u>
<u>รวมทั้งสิ้น</u>			<u>3,754,000</u>			<u>3,619,000</u>
<u>ผังตะวันออก</u>						
<u>คลองชัยนาท -</u> <u>ป่าสัก</u>						
1. เขาแก้ว	นครสวรรค์, ชัยนาท	PD	39,500	พ.ศ.2512	พ.ศ.2517	39,500
2. คลองสหกรณ์	ชัยนาท	I	20,000	พ.ศ.2520	พ.ศ.2520	-

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ชื่อโครงการ	จังหวัด	เก็บน้ำ (ล้านม.)	เนื้อที่ชลประ- พทาน (ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่ชลประ- พทานที่สร้าง เสร็จแล้ว(ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
3. มโนรมย์	ชัยนาท, สิงห์บุรี, นครสวรรค์	IPD	192,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2505	192,000
4. ชองแคว	นครสวรรค์, สิงห์บุรี, ลพบุรี	ID	238,000	พ.ศ.2496	พ.ศ.2506	238,000
5. โตกกระ - เทียม	ลพบุรี, สระบุรี, อยุธยา	ID	196,000	พ.ศ.2496	พ.ศ.2506	196,000
6. เริงราง	สระบุรี, อยุธยา	ID	163,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2506	163,000
7. เริงรางขยาย	สระบุรี, อยุธยา	PD	10,000	พ.ศ.2513	พ.ศ.2516	10,000
<u>รวมคลองชัยนาท- ป่าสัก</u>			<u>858,500</u>			<u>838,500</u>
<u>คลองชัยนาท - อยุธยา</u>						
มหาสาร	สิงห์บุรี, ชัยนาท, สระบุรี, อยุธยา, อ่างทอง	ID	422,000	พ.ศ.2495	พ.ศ.2507	422,000
<u>รวมคลองชัยนาท- อยุธยา</u>			<u>422,000</u>			<u>422,000</u>

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ชื่อโครงการ	จังหวัด	เก็บน้ำ (ล้านม ³)	พื้นที่ชลประ- ทาน (ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่ชลประ- ทานที่สร้าง เสร็จแล้ว(ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
<u>ป่าสักโต</u>						
1. ทาหลวง	อุทัยฯ, สระบุรี	ID	226,000	พ.ศ.2458	พ.ศ.2467	226,000
2. รังสิตเหนือ	อุทัยฯ, ปทุมธานี	ID	454,000	พ.ศ.2458	พ.ศ.2467	454,000
<u>รวมป่าสักโต</u>			<u>680,000</u>			<u>680,000</u>
<u>นครหลวง</u>						
นครหลวง	อุทัยฯ	ID	220,000	พ.ศ.2503	พ.ศ.2507	220,000
<u>รวมนครหลวง</u>			<u>220,000</u>			<u>220,000</u>
<u>เขียงราก-</u> <u>คลองคาน(ส่วน</u> <u>เหนือ</u>						
1. รังสิตโต	ปทุมธานี, กรุงเทพฯ ฉะเชิงเทรา	ICD	300,000	พ.ศ.2464	พ.ศ.2476	300,000
2. คลองคาน	สมุทรปรา- การ, กทม., ฉะ- เชิงเทรา	ICRD	525,000	พ.ศ.2464	พ.ศ.2476	525,000
<u>รวมเขียงราก-</u> <u>คลองคาน(ส่วน</u> <u>เหนือ)</u>			<u>825,000</u>			<u>825,000</u>

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ชื่อโครงการ	จังหวัด	เก็บน้ำ (ล้าน ม ³)	เนื้อที่ชลประ- ทาน (ไร่)	ระยะเวลาก่อสร้าง		เนื้อที่ชลประ- ทานที่สร้าง เสร็จแล้ว(ไร่)
				เริ่ม	เสร็จ	
รวมฝั้่งตะวันออก ลุ่มน้ำเจ้าพระยา พระองค์ไชยานุชิต	ฉะเชิงเทรา สมุทรปรา การ	ICRD	2,985,000			2,985,000
			510,000	พ.ศ.2464	พ.ศ.2476	510,000
<u>รวมลุ่มน้ำเจ้า - พระยา</u>			<u>510,000</u>			<u>510,000</u>
<u>รวมโครงการ, เจ้าพระยาใหญ่</u>			<u>7,249,000</u>			<u>7,114,500</u>
<p>หมายเหตุ S = การเก็บน้ำโดยเขื่อนหรืออ่าง D = การระบายน้ำ P = การสูบน้ำ H = การไฟฟ้าพลังน้ำ R = การแปรสภาพที่ดิน I = การทดและสงน้ำ C = การเก็บน้ำในคลองและทุ่งราบ F = การบรรเทา - อุทกภัย</p>						

ที่มา กรมชลประทาน, โครงการชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วจนถึงปีงบประมาณ
2519 และกำลังก่อสร้างปี 2520 (หน่วยงานเผยแพร่และการพิมพ์ กองแผน
งานและงบประมาณ, 2520), หน้า 6-10

3.4 ผลประโยชน์ของเขื่อนภูมิพลที่มีต่อโครงการเจ้าพระยาใหญ่

3.4.1 ถกเถียง อ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพลช่วยระบายน้ำมาสู่โครงการเจ้าพระยาใหญ่อย่างพอเพียงและช่วยกักเก็บน้ำไว้เมื่อปริมาณน้ำในพื้นที่ของโครงการเจ้าพระยาใหญ่มีมากพอ ช่วยทำให้ผลผลิตต่อไร่ของข้าวนาปีเพิ่มขึ้นจากเดิม ซึ่งเดิมผลผลิตเฉลี่ย 418 กิโลกรัมต่อไร่ (ค่าเฉลี่ยปี พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2506 ตามตารางที่ 3.4) เป็นผลผลิตเฉลี่ย 433 กิโลกรัมต่อไร่ (ค่าเฉลี่ย พ.ศ. 2507 - พ.ศ. 2519 ตามตารางที่ 3.4) เพราะอ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพลจะเป็นต้นทุนที่จะจัดสรรน้ำมาสู่เขื่อนเจ้าพระยา ซึ่งเขื่อนเจ้าพระยาทำหน้าที่กักน้ำไปสู่พื้นที่โครงการเจ้าพระยาใหญ่ ทำให้พื้นที่เหล่านี้ได้รับปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นจากปริมาณน้ำฝนประจำปี

จากตารางที่ 3.4 ซึ่งสรุปผลการทำนาปี ในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่กับนาทั้งประเทศ จะเห็นได้ว่าผลผลิตของข้าวเปลือกในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ในปีหนึ่ง ๆ อยู่ในระดับสูง ในปี พ.ศ. 2501 ผลผลิตของข้าวเป็น 1.88 ล้านตัน คิดเป็น 26.51 % ของผลผลิตข้าวเปลือกของนาทั้งประเทศ (7.09 ล้านตัน) ถ้ากิโลกรัมข้าวเปลือกเกี่ยวนละ 883 บาท ผลผลิตข้าวนาปีในเขตโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่ในปี พ.ศ. 2501 นี้จะเป็นเงินประมาณ 1,524 ล้านบาท

ในปี พ.ศ. 2508 ผลผลิตข้าวเปลือกในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่เป็น 2.45 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็น 26.63 % ของผลผลิตข้าวเปลือกของนาทั้งประเทศ (ซึ่งผลิตได้ 9.20 ล้านตัน) ถ้าคิดราคาข้าวเปลือกเกี่ยวนละ 908 บาท ก็จะได้อเงินประมาณ 2,229 ล้านบาท

ในปี พ.ศ. 2519 ผลผลิตข้าวเปลือกในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่เป็น 2.66 ล้านตัน ซึ่งคิดเป็น 17.44 % ของผลผลิตข้าวเปลือกของนาทั้งประเทศซึ่งผลิตได้ 15.25 ล้านตัน ถ้าคิดข้าวเปลือกเกี่ยวนละ 2,374 บาท จะเป็นเงินประมาณ 6,309 ล้านบาท

จะเห็นว่าผลผลิตข้าวเปลือกของนาในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่มีเปอร์เซ็นต์สูงมาก ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ก็อยู่ในเกณฑ์สูง ถ้าปีไหนนาไต่ปกติคือ ไม่เกิดน้ำท่วม, น้ำแล้ง โรคแมลงต่าง ๆ ผลผลิตก็ยิ่งได้สูงขึ้นไปอีก ดังเช่นปี พ.ศ. 2506 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูงถึง 451 กิโลกรัมต่อไร่ หรือปี พ.ศ. 2516 ผลผลิตต่อไร่สูงถึง 475 กิโลกรัมต่อไร่ ถึงแม้บางปีจะเกิดอุทกภัยน้ำท่วมเสียหายหลายแห่งแต่เมื่อรวมผลผลิตเฉลี่ยของนาในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่แล้วก็ยังอยู่ในระดับสูง เช่น ปีพ.ศ. 2518 ผลผลิตเฉลี่ยสูงถึง 412 กิโลกรัมต่อไร่ ขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยของนาทั้งประเทศเพียง 322 กิโลกรัมต่อไร่

ตารางที่ 3.4

ผลผลิตข้าวนาปีในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่กับนาทั้งประเทศ

ปี	ในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่			นาทั้งประเทศ		
	น้ำที่เก็บ เกี่ยว (ล้านไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย (กก/ ไร่)	ผลผลิตทั้ง หมก (ล้าน ตัน)	น้ำที่เก็บ เกี่ยว (ล้าน ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย (กก/ ไร่)	ผลผลิต ทั้งหมด (ล้านตัน)
พ.ศ. 2501	4.73	397	1.88	32.50	218	7.09
พ.ศ. 2502	4.49	373	1.67	32.80	208	6.82
พ.ศ. 2503	5.15	432	2.22	35.20	222	7.81
พ.ศ. 2504	5.11	409	2.09	35.20	230	8.10
พ.ศ. 2505	5.12	448	2.29	38.60	240	9.26
พ.ศ. 2506	5.60	451	2.53	39.50	251	9.91
พ.ศ. 2507	5.01	417	2.09	37.20	255	9.49
พ.ศ. 2508	5.61	437	2.45	37.10	248	9.20
พ.ศ. 2509	5.57	440	2.45	43.50	272	11.83

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ปี	ในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่			นาทั้งประเทศ		
	เนื้อที่เก็บ เกี้ยว(ลาน ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย(กก/ ไร่)	ผลผลิต ทั้งหมด (ลานตัน)	เนื้อที่เก็บ เกี้ยว(ลาน ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย(กก/ ไร่)	ผลผลิต ทั้งหมด (ลานตัน)
พ.ศ.2510	5.46	453	2.47	36.20	263	9.52
พ.ศ.2511	5.21	429	2.24	39.50	260	10.27
พ.ศ.2512	5.20	408	2.12	45.20	294	13.29
พ.ศ.2513	5.11	415	2.12	44.80	301	13.48
พ.ศ.2514	5.32	469	2.49	46.80	303	14.18
พ.ศ.2515	5.02	438	2.20	41.00	282	11.56
พ.ศ.2516	6.45	475	3.06	45.00	310	13.95
พ.ศ.2517	6.38	413	2.63	42.50	298	12.67
พ.ศ.2518	6.27	412	2.58	49.00	322	15.78
พ.ศ.2519	6.33	420	2.66	49.20	310	15.25

ที่มา งานเกษตรชลประทาน, กองจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา,
รายงานผลผลิตข้าวในเขตโครงการชลประทาน พ.ศ.2518 - 2519

3.4.2 ฤดูแล้ง ผลประโยชน์ของเขื่อนภูมิพลที่มีต่อโครงการเจ้าพระยาใหญ่ คือ ก่อให้เกิดการปลูกพืชในฤดูแล้งทั้งพืชไร่, พืชผัก และที่สำคัญที่สุดคือการทำนาครั้งที่ 2 (นาปรัง) ในระยะเวลาก่อนก่อสร้างเขื่อนภูมิพลเข้าใจว่าคงจะมีการทำพืชฤดูแล้งกันบ้างแล้วในเนื้อที่ ประปราย แต่เนื่องจากไม่สามารถหาสถิติข้อมูลที่แน่นอนได้ จึงพอประมาณได้ว่า การปลูกพืชไร่ และพืชผักเป็นผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการก่อสร้างโครงการเขื่อนภูมิพล⁴

พืชฤดูแล้งมักเริ่มต้นหลังจากที่การทำนาปีได้เสร็จสิ้นเก็บเกี่ยวเรียบร้อยแล้ว ปกติ จะเริ่มเดือน กุมภาพันธ์ และสิ้นสุดเดือน พฤษภาคม

พืชไร่ มี 23 ชนิดคือ

1. ข้าวโพค	2. ถั่วลิสง	3. ถั่วเขียว	4. ถั่วเหลือง
5. ฝ้าย	6. ข้าวฟ่าง	7. งา	8. ยาสูบ
9. ละหุ่ง	10. มันสำปะหลัง	11. มันเทศ	12. มันแกว
13. มันฝรั่ง	14. อ้อย	15. สับปะรด	16. แคนตาลูป
17. แคนตาลูป	18. ถั่วเขียว	19. ถั่วเขียว	20. ถั่วเขียว
21. ฝ้าย	22. พริกทอง	23. พริกเขียว	

พืชผัก มี 22 ชนิด คือ

1. หอมหัวใหญ่	2. หอมหัวเล็ก	3. กระเทียม	4. กระหล่ำปลี
5. กระหล่ำดอก	6. พริกใหญ่	7. พริกเล็ก	8. ขิง
9. กระชาย	10. ผักกาดขาว	11. ผักกาดเขียวปลี	12. ผักกาดเขียว
กวาดจุก
13. ผักกาดหัว	14. กระเทียม	15. ถั่วพริกยาว	
16. ถั่วลิสง	17. มะเขือยาว	18. มะเขือเปราะ	19. มะเขือเทศ
20. มะระ	21. แคนตาลูป	22. แคนตาลูป	

⁴แผนกเกษตรชลประทาน, กรมชลประทาน, รายงานสรุปสถานะและผลประโยชน์
เบื้องต้นของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ (15 พฤษภาคม 2514), หน้า 5 (อัคราเนนา)

ในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ได้ทำการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งกันอย่างจริงจังนับแต่ปีพ.ศ.2507 ซึ่งเป็นปีที่เขื่อนภูมิพลเริ่มดำเนินการ ในปีพ.ศ.2507 นี้ มีการปลูกพืชไร่, พืชผัก, และอ้อย ถึง 141,151 ไร่และมีการทำนาครั้งที่ 2 (นาปรัง) ถึง 27,048 ไร่และคอกอ ๆ เพิ่มขึ้นทุกปีจนถึงปีพ.ศ.2516 มีการปลูกพืชฤดูแล้งถึง 1,092,544 ไร่ เป็นพืชไร่ พืชผัก และอ้อย เสีย 282,934 ไร่เป็นนาครั้งที่ 2 ถึง 809,610 ไร่

เมื่อเขื่อนสิริกิติ์สร้างเสร็จและเริ่มดำเนินการในปีพ.ศ.2517 ทำให้พื้นที่ในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่โดยปริมาณน้ำสำหรับพืชฤดูแล้งมากยิ่งขึ้นเพราะมีอ่างเก็บน้ำของเขื่อนสิริกิติ์ช่วยจัดสรรน้ำมาสู่โครงการเจ้าพระยาใหญ่นอกจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลซึ่งมีอยู่แล้ว ในปีพ.ศ.2517 การปลูกพืชฤดูแล้งทำได้ถึง 1,584,847 ไร่ เป็นพืชไร่ พืชผักและอ้อย เสีย 299,620 ไร่ เป็นการทำนาครั้งที่ 2 ถึง 1,285,227 ไร่ และในปีพ.ศ.2519 การปลูกพืชฤดูแล้งทำได้ถึง 2,321,794 ไร่ เป็นนาครั้งที่ 2 ถึง 2,017,344 ไร่เป็นพืชไร่, พืชผักและอ้อยรวมกัน 304,450 ไร่

ผลประโยชน์จากการทำนาครั้งที่ 2 (นาปรัง) ในปีหนึ่ง ๆ นำเงินรายได้มาสู่เกษตรกรเป็นจำนวนมาก จากตารางที่ 3.6 ซึ่งสรุปผลการทำนาครั้งที่ 2 ในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ ในปีพ.ศ.2507 สามารถทำนาปรังโดยผลิตข้าวเปลือก 11,279 ตัน ซึ่งคิดเป็นมูลค่า 9.96 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนปีพ.ศ.2519 สามารถทำนาครั้งที่ 2 โดยผลิตข้าวเปลือกถึง 847,494 ตัน คิดเป็นมูลค่าถึง 2,012.3 ล้านบาท ซึ่งนับเป็นเงินรายได้จำนวนมาก จากตารางที่ 3.7 ซึ่งแสดงรายได้ของพืชฤดูแล้งของโครงการเจ้าพระยาใหญ่รวมทั้งพืชไร่, พืชผัก, อ้อยและการทำนาครั้งที่ 2 ปีพ.ศ.2507 เกษตรกรมีรายได้จากพืชฤดูแล้งในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่เพียง 214.40 ล้านบาท ปีพ.ศ.2516 เกษตรกรมีรายได้จากพืชฤดูแล้งถึง 1,021.29 ล้านบาท คิดเพียง 4.76 เท่าของปีพ.ศ.2507 และในปีพ.ศ.2519 เกษตรกรมีรายได้จากพืชฤดูแล้งเป็นมูลค่าถึง 2,481.05 ล้านบาท เป็น 2.42 เท่าของปีพ.ศ.2516 และเป็น 11.6 เท่าของปีพ.ศ.2507

จะเห็นว่ารายได้ของพืชฤๅงสูงชันทุกปี ทั้งนี้เพราะเกษตรกรหันมาปลูกพืชฤๅงแล้งกันมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการทำนาครั้งที่ 2 ได้เพิ่มขึ้นมากเรื่อยๆ เพราะรัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดการทำนาครั้งที่ 2 มากยิ่งขึ้นเพื่อทดแทนข้าวนาปีส่วนที่ได้รับความเสียหาย และทั้งยังเป็น การแก้ปัญหาการขาดแคลนข้าวบางส่วนของประเทศไทย เช่น ภาคใต้ เป็นต้น

ตาม Feasibility Report ของโครงการเขื่อนภูมิพล คาดการณ์ไว้ว่าอ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพลสามารถจะระบายน้ำมาสู่พื้นที่ของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ซึ่งช่วยให้ปลูกพืชฤๅงแล้งได้ถึง 2.3 ล้านไร่ จากตารางที่ 3.5 ในปี พ.ศ.2516 (มีเฉพาะโครงการเขื่อนภูมิพล) โครงการเจ้าพระยาใหญ่ปลูกพืชฤๅงแล้งได้ 1,092,544 ไร่ คิดเป็น 47% ของที่ลาคณะเนไว้ แต่เนื่องจากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาโครงการเจ้าพระยาใหญ่ได้รับน้ำจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์มาเพิ่มเติมด้วยจึงทำให้มีการปลูกพืชฤๅงแล้งกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งเพิ่มเป็น 1,584,847 ไร่ ในปี พ.ศ.2517 และเป็น 2,321,794 ไร่ในปี พ.ศ.2519 แต่ก่อนที่จะมีเขื่อนสิริกิติ์ ปริมาณน้ำจากอ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพล ที่ไหลลงมาทางท้ายเขื่อนนอกจากจะใช้เพื่อการเกษตรกรรมในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และโครงการเจ้าพระยาใหญ่แล้ว ยังระบายมาเพื่อการไล่น้ำเค็ม, เพื่อการประปานครหลวง, เพื่อการคมนาคมอีก ฉะนั้นจึงคิดว่าถ้ามีเฉพาะโครงการเขื่อนภูมิพลอย่างเดียว การเพาะปลูกพืชฤๅงแล้งในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ก็คงจะเพิ่มมากกว่าปี พ.ศ. 2516 ไม่นัก

หมายเหตุ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 เป็นต้นมา รวมโครงการเขื่อนสิริกิติ์ด้วย

ตารางที่ 3.5

จำนวนไร่ของพืชปลูกเลี้ยงของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ปี พ.ศ.2507 - พ.ศ.2519

ปี	พืชไร่(ไร่)	พืชผัก(ไร่)	อ้อย(ไร่)	นาครั้งที่ 2 (นาปรัง)ไร่	รวม(ไร่)
พ.ศ.2507	98,023	20,674	22,454	27,048	168,199
พ.ศ.2508	165,133	29,159	28,529	28,219	251,040
พ.ศ.2509	234,984	40,148	31,416	40,778	347,326
พ.ศ.2510	228,164	36,618	28,803	154,035	447,620
พ.ศ.2511	214,955	30,289	14,036	218,967	478,247
พ.ศ.2512	211,067	27,087	16,235	221,008	475,397
พ.ศ.2513	229,148	35,610	18,385	277,960	561,103
พ.ศ.2514	197,845	34,595	17,937	397,712	648,089
พ.ศ.2515	216,185	36,482	24,306	516,055	793,028
พ.ศ.2516	227,029	29,328	26,577	809,610	1,092,544
พ.ศ.2517	236,381	29,760	33,479	1,285,227	1,584,847
พ.ศ.2518	237,977	25,714	42,571	1,640,728	1,946,990
พ.ศ.2519	241,976	25,945	36,029	2,017,844	2,321,794

ที่มา จากศูนย์เกษตรชลประทาน กองจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา
กรมชลประทาน

ตารางที่ 3.6
สรุปผลการทำนาครั้งที่ 2 ในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่

ปี	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก/ไร่) 1	ผลผลิตทั้งหมด (ตัน)	ราคาคันละบาท 2	รายได้ (ล้านบาท)	ปรับรายได้ อยู่ในปี 2519 (ล้านบาท)
พ.ศ.2507	27,048	417	11,279.02	885.38	9.96	18.76
พ.ศ.2508	28,219	437	12,331.70	908.14	11.20	21.02
พ.ศ.2509	40,778	440	17,942.32	1,186.43	21.29	38.42
พ.ศ.2510	154,035	453	69,777.86	1,168.10	81.51	141.01
พ.ศ.2511	218,967	429	93,936.84	1,120.90	105.29	178.87
พ.ศ.2512	221,008	408	90,171.26	1,156.34	104.27	172.93
พ.ศ.2513	277,960	415	115,353.40	1,058.34	122.08	202.64
พ.ศ.2514	397,712	469	186,526.92	854.12	159.32	263.30
พ.ศ.2515	516,055	438	226,032.09	975.82	220.57	347.45
พ.ศ.2516	809,610	475	384,564.75	1,551.22	596.54	813.82
พ.ศ.2517	1,285,227	413	530,798.75	2,248.00	1,193.23	1,309.29
พ.ศ.2518	1,640,728	412	675,979.00	2,264.48	1,530.74	1,595.09
พ.ศ.2519	2,017,844	420	847,494.00	2,374.22	2,012.13	2,012.13

หมายเหตุ

1. ผลผลิตเฉลี่ยคิดเท่ากับผลผลิตเฉลี่ยของนาปีในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่
2. ราคาเฉลี่ยรายปีที่ตลาดกรุงเทพขายได้ จากสถิติราคาสินค้าเกษตรกรรม สายงานเศรษฐกิจการตลาด กองเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
3. หลังปี พ.ศ. 2516 นี้ รวมโครงการเขื่อนสิริกิติ์ด้วย

ตารางที่ 3.7

รายได้ของพืชไร่ของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ ปี พ.ศ. 2507 - พ.ศ. 2519

ปี	พืชไร่ ¹		พืชผัก ²		อ้อย ³		นาครั้งที่ 2		รวมรายได้ (ล้านบาท)	ปรับรายได้ที่ อยู่ในปี 2519 (ล้านบาท)
	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)		
พ.ศ.2507	98,023	137,230	20,674	53.750	22,454	13.470	27,048	9.960	214.410	403.948
พ.ศ.2508	165,133	231.190	29,159	75.310	28,529	17.630	28,219	11.200	335.830	630.183
พ.ศ.2509	234,984	323.980	40,148	104.380	31,416	19.420	40.778	21.290	474.070	855.506
พ.ศ.2510	228,164	319.430	36.618	95.210	28,803	24.190	154,035	81.510	520.340	900.203
พ.ศ.2511	214,955	300.940	30,239	78.750	14,036	12.130	218,967	105.290	497.110	844.504
พ.ศ.2512	211,067	295.490	27,037	70.430	16,235	14,030	221,008	104.270	484.220	803.055
พ.ศ.2513	229,148	320.180	35,610	92.590	18,385	16.770	277,960	122.080	552.250	916.686
พ.ศ.2514	197,845	276,980	34,595	89.950	17,937	17.540	397,712	159.320	543.790	898.684
พ.ศ.2515	216,185	302.660	36,482	94,850	24,306	26.250	516,055	220,570	644.330	1,014.931
พ.ศ.2516	227,029	317.480	29,328	76.250	26,577	30.620	309,610	596.540	1,021.290	1,393.273

ตารางที่ 3.7

รายได้ของพืชปลูกเลี้ยงของโครงการเจ้าพระยาใหญ่ ปี พ.ศ. 2507 - พ.ศ. 2519

ปี	พืชไร่ ¹		พืชผัก ²		อ้อย ³		นาครั้ง ¹ 2		รวมรายได้ (ล้านบาท)	ปรับรายได้ ในอยู่ในปี พ.ศ. 2519 (ล้านบาท)
	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)	จำนวน (ไร่)	รายได้ (ล้านบาท)		
พ.ศ. 2517	236,381	330.950	29,760	77.580	33,479	38.570	1,285,227	1,193.230	1,640.110	1,799.631
พ.ศ. 2518	237,977	333.170	23,714	68.860	42,571	63.350	1,640.728	1,530.740	1,994.120	2,077.943
พ.ศ. 2519	241,976	338.770	25,945	67.463	36,029	62.690	2,017.844	2,012.130	2,481.050	2,481.050

หมายเหตุ

1. คิดราคาพืชไร่เฉลี่ยไร่ละ 1,400 บาท จากกรมส่งเสริมเกษตรกรรม
2. คิดราคา พืชผักเฉลี่ยไร่ละ 2,600 บาท จากกรมส่งเสริมเกษตรกรรม
3. คิดผลผลิตเฉลี่ย 6 ตันต่อไร่ และราคาอ้อยจากสายงานเศรษฐกิจการตลาด กองเกษตรเศรษฐกิจการตลาด สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
4. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 รวมโครงการเพื่อนชีวิตอีกด้วย

3.4.3 สรุปผลการทำนาปีและนาปรังในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่

จากตารางที่ 3.8 รูปที่ 3.1 (ซึ่งแสดงผลการทำนาในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2519) จะเห็นได้ว่าการทำนาปีนั้นโครงการเขื่อนภูมิพลไม่มีอิทธิพลต่อการทำนามากเท่าใดนัก เพียงแต่ช่วยจัดสรรน้ำเพิ่มเติมในส่วนที่ได้รับจากน้ำฝนเท่านั้น แต่ก็ยังช่วยให้ผลผลิตเฉลี่ยสูงขึ้น คือก่อนมีโครงการเขื่อนภูมิพลผลผลิตเฉลี่ยของข้าวเปลือกอยู่ในราว 2.114 ล้านตันต่อปี (เฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2506) แต่หลังจากมีโครงการเขื่อนภูมิพลแล้วผลผลิตเฉลี่ยของข้าวเปลือกเป็น 2.512 ล้านตันต่อปี (เฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 - พ.ศ. 2516) ซึ่งรวมทั้งข้าวนาปีและนาปรัง) คือเพิ่มขึ้นประมาณ 0.398 ล้านตันต่อปี หรือประมาณ 18.8 % ต่อปี ถึงแม้โครงการเขื่อนสิริกิติ์เกิดขึ้น ก็สามารถทำให้ปลูกข้าวนาปรังในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ได้เพิ่มมากขึ้น คือ ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยข้าวเปลือกเป็น 2.702 ล้านตันต่อปี (เฉลี่ยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 - พ.ศ. 2519) ซึ่งเพิ่มขึ้นกว่าผลผลิตเฉลี่ยเดิมถึง 0.588 ล้านตันต่อปี หรือเฉลี่ย 27.3% ต่อปี

ตารางที่ 3.8

การดำเนินงานและปรับปรุงในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่

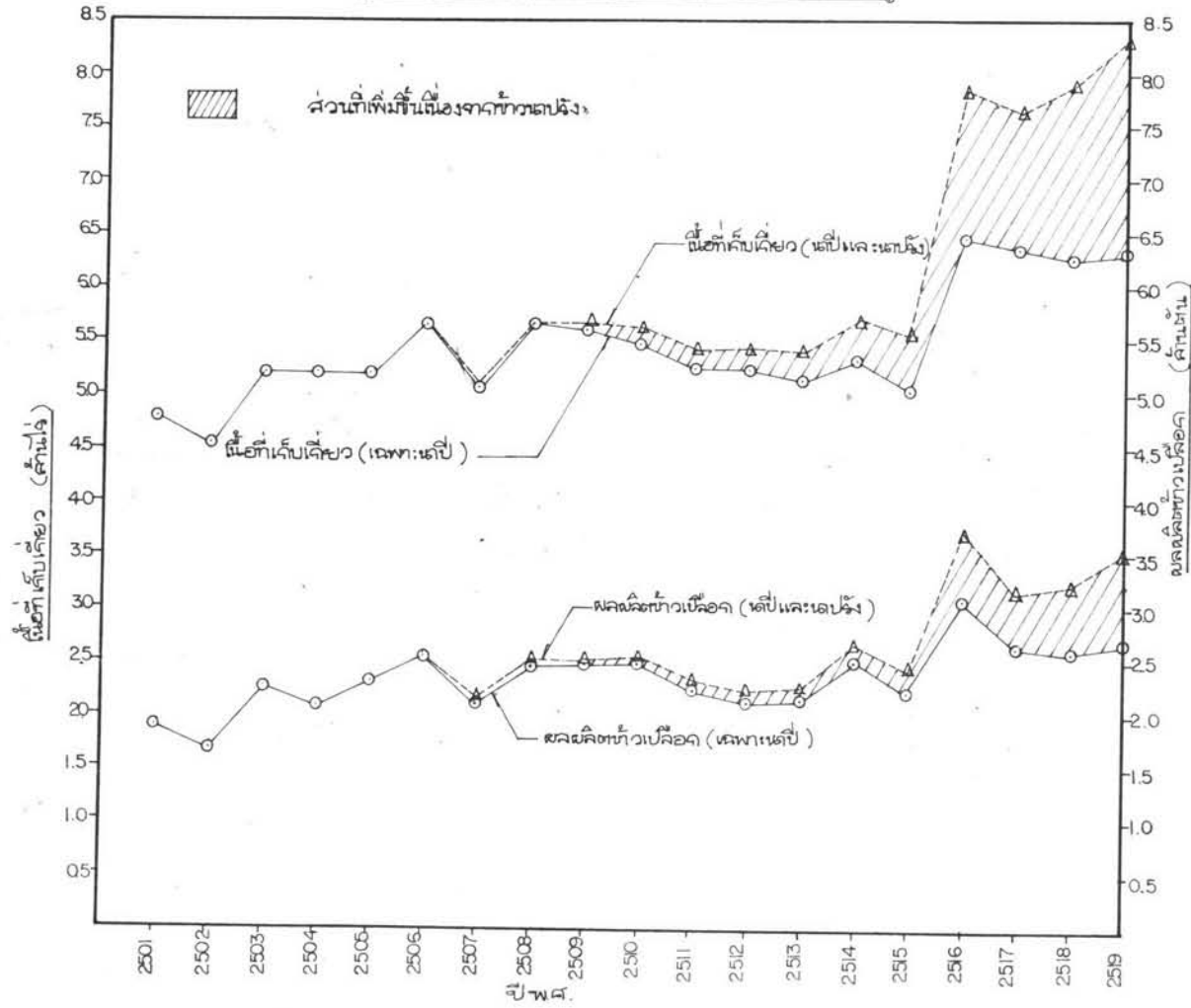
ปี	ก่อนมีโครงการเชื่อมภูมิพล		ผลผลิตทั้งหมด (ล้านตัน)
	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ล้านไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย(กก/ไร่)	
พ.ศ.2501	4.730	397.000	1.879
พ.ศ.2502	4.489	373.000	1.673
พ.ศ.2503	5.146	432.000	2.225
พ.ศ.2504	5.110	409.000	2.038
พ.ศ.2505	5.119	448.000	2.293
พ.ศ.2506	5.601	451.000	2.525
เฉลี่ย	5.601	451.000	2.114
หลังมีโครงการเชื่อมภูมิพล			
พ.ศ.2507	5.059	417.000	2.101
พ.ศ.2508	5.635	437.000	2.462
พ.ศ.2509	5.616	440.000	2.462
พ.ศ.2510	5.609	453.000	2.541
พ.ศ.2511	5.430	429.000	2.329
พ.ศ.2512	5.418	408.000	2.211
พ.ศ.2513	5.383	415.000	2.234

ตารางที่ 3.8 (ต่อ)

ปี	หลังปีโครงการเขื่อนภูมิพล		
	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ล้านไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย(กก/ไร่)	ผลผลิตทั้งหมด (ล้านตัน)
พ.ศ.2514	5.717	469.000	2.681
พ.ศ.2515	5.538	438.000	2.426
พ.ศ.2516	7.874	475.000	3.740
พ.ศ.2517	7.664	413.000	3.165
พ.ศ.2518	7.915	412.000	3.261
พ.ศ.2519	8.345	420.000	3.505
เฉลี่ย	6.245	433.000	2.702

- หมายเหตุ 1. หลังปีโครงการเขื่อนภูมิพล รวมทั้งนาปีและนาปรัง (นาครั้งที่ 2)
2. โครงการเขื่อนสิริกิติ์เริ่มปี พ.ศ. 2517

รูปที่ 3.1 แสดงผลการทำดีไฮเดรตโครงการเจ้าพระยาใหญ่

3.5 ผลประโยชน์ของโครงการเขื่อนภูมิพลที่มีต่อจังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร

3.5.1 อุปถัมภ์ ก่อนมีโครงการเขื่อนภูมิพล จังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร มีการทำนาได้ประมาณ 3 แสนไร่ ทั้ง ๆ ที่ 2 จังหวัดนี้มีเนื้อที่ทำนารวมกันถึง 1,381,442⁵ ไร่ คือ จังหวัดตากมีเนื้อที่ทำนา 249,429 ไร่ และจังหวัดกำแพงเพชรมีเนื้อที่ทำนา 1,132,013 ไร่ จากตารางที่ 3.9 และรูปที่ 3.2 จะเห็นได้ว่าปีพ.ศ.2504 จังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชรทำนาปีได้เนื้อที่เก็บเกี่ยวรวมกันเพียง 298,183 ไร่ ได้ผลผลิตข้าวเปลือกประมาณ 98,000 ตันหรือเฉลี่ยเนื้อที่เก็บเกี่ยวก่อนมีโครงการประมาณ 324,490 ไร่ต่อปี (ค่าเฉลี่ย พ.ศ.2504 - พ.ศ.2506) และได้ผลผลิตข้าวเปลือกเฉลี่ยต่อปี 90,326 ตัน (ค่าเฉลี่ย พ.ศ.2504 - พ.ศ.2506)

หลังมีโครงการเขื่อนภูมิพล (ตั้งแต่พ.ศ.2507 เป็นต้นมา) เนื้อที่เก็บเกี่ยวและผลิตอยู่ในเกณฑ์สูงมากกล่าวคือ เนื้อที่เก็บเกี่ยวเฉลี่ยถึง 966,349 ไร่ต่อปี (ค่าเฉลี่ยพ.ศ.2507 - พ.ศ.2519) และได้ผลผลิตข้าวเปลือกเฉลี่ย 280,777 ตันต่อปี ซึ่งจะเห็นได้ว่า เนื้อที่เก็บเกี่ยวหลังมีโครงการมากกว่าก่อนมีโครงการถึง 641,859 ไร่ หรือคิดเป็นประมาณ 3 เท่า และได้ผลผลิตเฉลี่ยข้าวเปลือกหลังมีโครงการเขื่อนภูมิพลมากกว่าก่อนมีโครงการเขื่อนภูมิพลถึง 190,451 ตันต่อปี หรือคิดเป็นประมาณ 3 เท่า

⁵ กองเศรษฐกิจการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, การใช้ที่ดินของประเทศไทยปี 2518 เอกสารสถิติการเกษตรที่ 57 (พระนคร, 2519), หน้า 38.

ตารางที่ 3.9

แสดงผลการดำเนินงานปีของจังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร

ปี	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตทั้งหมด (ตัน)
พ.ศ.2504	298,183	328	98,002.0
พ.ศ.2505	354,642	259	91,852.3
พ.ศ.2506	320,646	254	81,123.4
พ.ศ.2507	1,007,946	252	254,002.4
พ.ศ.2508	381,287	255	224,723.2
พ.ศ.2509	1,067,805	287	306,460.0
พ.ศ.2510	869,959	278	241,848.6
พ.ศ.2511	957,541	263	251,833.3
พ.ศ.2512	979,590	236	231,183.2
พ.ศ.2513	986,654	315	310,796.0
พ.ศ.2514	1,067,433	274	292,476.6
พ.ศ.2515	830,000	296	245,680.0
พ.ศ.2516	1,018,000	301	306,418.0
พ.ศ.2517	1,012,000	319	322,828.0
พ.ศ.2518	1,024,000	338	346,112.0
พ.ศ.2519	960,319	329	315,737.1

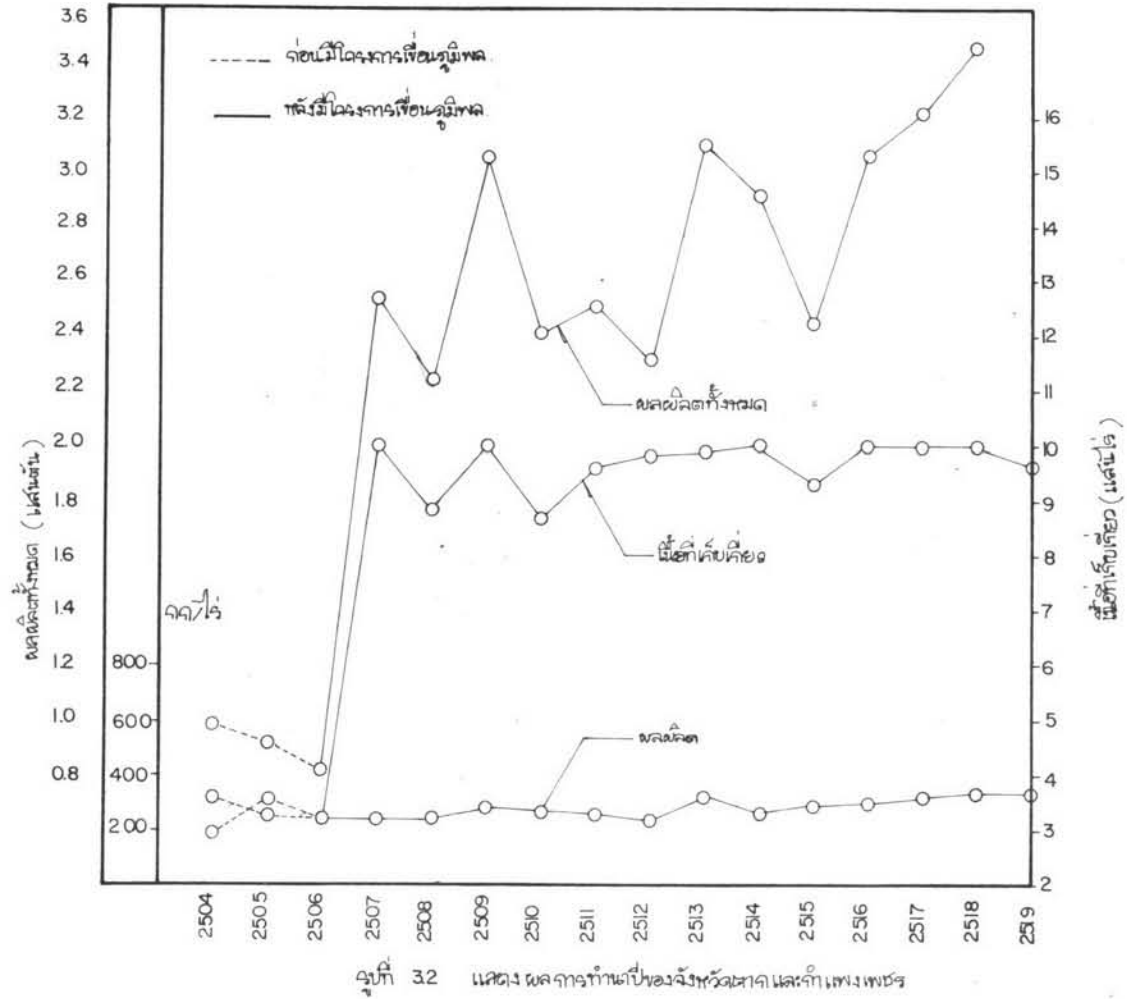
ที่มา - ศูนย์สถิติการเกษตร กองเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 3.10

แสดงเนื้อที่และมูลค่าของพืชไร่, พืชผัก ของจังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร

ปี	พืชไร่ (ไร่)	มูลค่า (ล้านบาท)	พืชผัก (ไร่)	มูลค่า (ล้านบาท)	มูลค่ารวม (ล้านบาท)	ปรับราคา ในปี พ.ศ.2519 (ล้านบาท)
พ.ศ.2504	50,945	71.3	3,910	10.2	81.5	161.9
พ.ศ.2505	44,601	62.4	5,948	15.5	77.9	151.0
พ.ศ.2506	44,386	62.1	6,928	18.0	80.1	153.9
พ.ศ.2507	142,918	200.1	10,114	26.3	226.4	426.5
พ.ศ.2508	208,773	292.3	14,259	37.1	329.4	618.1
พ.ศ.2509	384,549	538.4	13,894	36.1	574.5	1,036.7
พ.ศ.2510	368,372	515.7	12,564	32.7	548.4	948.7
พ.ศ.2511	476,858	567.6	14,390	37.4	605.0	1,027.8
พ.ศ.2512	413,550	578.9	4,602	12.0	590.9	979.9
พ.ศ.2513	465,934	652.3	7,562	19.7	672.0	1,115.5
พ.ศ.2514	496,525	695.1	12,720	33.1	728.2	1,203.4
พ.ศ.2515	450,036	650.0	14,049	36.5	666.5	1,050.0
พ.ศ.2516	503,221	704.5	10,974	28.5	733.0	1,000.0
พ.ศ.2517	471,635	660.3	7,150	18.6	678.9	745.0
พ.ศ.2518	627,304	873.9	8,030	20.9	899.8	937.8
พ.ศ.2519	685,124	959.2	18,523	48.2	1,007.4	1,007.4

ที่มา 1 และ 2 กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์,
 วารสารสถิติการปลูกพืชไร่และพืชผักปี พ.ศ.2504-พ.ศ.2519
 (รายจังหวัด)

3.5.2 ฤดูแล้ง พืชฤดูแล้งของจังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร ก่อนมีโครงการเชื่อมภูมิพลด้วยกันเฉพาะบริเวณใกล้ชายฝั่งแม่น้ำลำคลองเท่านั้น ซึ่งเฉลี่ยเนื้อที่เพาะปลูกพืชไร่และพืชผักเพียง 52,239 ไร่ต่อปี (ค่าเฉลี่ย พ.ศ.2504 - พ.ศ.2506) แต่หลังจากมีโครงการเชื่อมภูมิพลแล้ว การปลูกพืชฤดูแล้งก็ทำกันอย่างกว้างขวาง และมีการทำนาครั้งที่ 2 เกิดขึ้น เนื้อที่เพาะปลูกพืชไร่และพืชผักหลังมีโครงการเชื่อมภูมิพลเฉลี่ยถึง 449,548 ไร่ต่อปี (ค่าเฉลี่ย พ.ศ.2507 - พ.ศ.2519) ซึ่งจะเห็นว่าเนื้อที่เพาะปลูกพืชไร่และพืชผักหลังมีโครงการสูงกว่าก่อนมีโครงการถึง 397,309 ไร่ต่อปี หรือเป็น 8.6 เท่า

นอกจากนี้การทำนาครั้งที่ 2 ระยะเวลาหลังก็เริ่มทำกันมากยิ่งขึ้น จากตารางที่ 3.11 ซึ่งแสดงผลการทำนาครั้งที่ 2 ของจังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร ในปี พ.ศ.2516 เนื้อที่เพาะปลูกเพียง 10,599 ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 28,502 ไร่ ในปี พ.ศ.2519 ผลผลิตข้าวเปลือกก็เพิ่มมากขึ้น ในปี พ.ศ.2516 ผลผลิตข้าวเปลือกเป็น 5,256 ตัน เพิ่มขึ้นเป็น 13,795 ตัน ในปี พ.ศ.2519

สาเหตุที่การปลูกพืชฤดูแล้งใน 2 จังหวัดดังกล่าวอยู่ในอัตราสูงซึ่งมากกว่าที่คาดคะเนไว้ใน Feasibility Report ของโครงการเชื่อมภูมิพล (ซึ่งคาดว่าจังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชรจะสามารถปลูกพืชฤดูแล้งได้ประมาณ 200,000⁶ ไร่ต่อปี ทั้งนี้เพราะได้นำจากอ่างเก็บน้ำเชื่อมภูมิพลคอยระบายมาสู่พื้นที่เพาะปลูกเหล่านั้น เกษตรกรจึงสามารถทำการเพาะปลูกได้เต็มที่ไม่มีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนน้ำ

⁶Royal Irrigation. Department, Report on Yanhee Project
December 1955, p. 50.

ตารางที่ 3.11

แสดงผลการทำนาครั้งที่ 2 (นาปรัง) ของจังหวัดตากและจังหวัดกำแพงเพชร

ปี	เนื้อที่ (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย(กก/ไร่)	ผลผลิต (ตัน)
พ.ศ.2516	10,599	496	5,256
พ.ศ.2517	15,253	497	7,587
พ.ศ.2518	20,790	560	11,635
พ.ศ.2519	28,502	484	13,795

ที่มา ศูนย์สถิติการเกษตร, กองเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์